

Kulturmiljö och samhälle
Lars Rydbom
Datum 2014-08-06
Diarienummer VA71-2014

Kulturmiljöenheten
Länsstyrelsen
462 82 Vänersborg

Betr byggnadsminnesförklaring av knottfabriken vid Lahälla, fastighet Bräcke 1:33, Brastad socken, Lysekils kommun.

Ärendet

Bohusläns museum har erhållit frågan från länsstyrelsen kring byggnadsminnesförklaring av Knottfabriken i Lahälla. Till ansökan är fogad en enkel rapport med foton av anläggningen, framtagen av Rio Kulturkooperativ/Rio Kulturlandskapet Museet vill framhålla följande.

Kulturhistorisk bakgrund

Lahälla knottfabrik är belägen på Stångenäset i mellersta Bohuslän. Den ligger i ett område som i mycket hög grad präglats av stenhuggeriverksamhet och där ett antal bolag haft verksamhet inom en ganska begränsad yta längs med Brofjorden. Området är inte uttaget som riksintresse för kulturmiljövård. I kulturmiljöprogram för Lysekils kommun finns en uttagen kulturmiljö där knottfabriken ingår i den geografiska avgränsningen. Dock saknas det här, med ett undantag, referenser till den för området så viktiga stenhuggeritraditionen på platsen. Merparten av miljöbeskrivningen lyfter istället fram Ön Ryxö mitt i Brofjorden och dess förhistoriska lämningar. Museet hyser förhoppning att man, vid en framtida revidering av det kommunala kommuntäckande kulturmiljöunderlaget för Lysekils kommun, i bättre utsträckning lyfter fram de stenhuggerianknutna miljöerna och inte minst de utmed Brofjorden från Hjalmedal i norr till Lahälla i söder.

Museets utlåtande

Inledningsvis skall sägas att det i hög grad saknas byggnader idag som inner om den Bohuslänska granitindustrins glansdagar från 1800-talets mitt och fram till dess nedgång under 1930-talet. Det finns dessutom ingen direkt byggnad med koppling till denna verksamhet, med undantag av Härnäsets Folkets hus vid Fågelviken vilken är skyddat som byggnadsminne.

Bohusläns museum har under flera tillfällen under den senaste dryga 20 åren framhållit värdet av ett bevarande av anläggningen vid Lahälla. I vårt arkiv kan vi belägga den första kontakten kring att finna former för ett bevarande så tidigt som 1990. Därefter har utredningar gjorts kring ägandet i samarbete med företrädare för Lysekils kommun, kontakter har tagits med ägare vid flera tillfällen och 1992 togs det fram en enkel åtgärdsplan för upprustning av Knottfabriken. År 1997 gjordes en ansökan om byggnadsminnesförklaring av byggnaden. Av detta framgår förhoppningsvis med stor tydlighet att Bohusläns museum är intresserade av att den bevaras och att en byggnadsminnesförklaring kan anses rimlig. Vi gläder oss åt att Rio Kulturkooperativ sedan några år inlett ett samarbete med nya ägare i syfte att berätta miljöns historia och levandegöra densamma. Framförallt är det glädjande att anläggningens ägare vill bevara den.

Vi har inte gjort någon besiktning av byggnaden inför detta yttrande då våra minnesbilder från platsen är goda och det bilagda fotomaterialet är tydligt. Vi är alltså mycket angelägna att huset bevaras såsom kulturminne speglande det Bohuslänska stenhuggeriet. Samtidigt kan vi konstatera att byggnaden är i dålig tekniskt skick, något vi framhåller redan i vårt yttrande kring byggnadsminnesförklaring 1997.

Byggnaden har ett stort industrihistoriskt värde såsom en av få byggnader som speglar stenhuggeriet i Bohuslän. Byggnaden är inte förändrad från tillkomsttiden men såsom framgår i ansökan så är idag endast en av de ursprungliga sex fallhamrarna bevarade i byggnaden men den är alltså ”läsbar” så att tillverkningsprocessens moment kan förstås. Den samspelar väl med det intilliggande stembrottet och även med det stora upplag av skrotsten och icke bearbetad sten som ligger i slutningen ut mot Brofjorden.

I ansökan görs en framställan att byggnaden dels bör bli byggnadsminne, att Rio Kulturlandskapet uppdras att stå för dokumentationen samt att ekonomiska medel tillställs för anläggningens upprustning. Vi delar sökandens uppfattning att anläggningen bör skyddas som byggnadsminne. Museet finner det även positivt att Rio Kulturlandskapet, som redan engagerat sig i byggnadens bevarande och som besitter god och bred kunskap i den Bohuslänska granitindustrins kulturhistoria och kulturmiljöer, uppdras att ta fram en kulturhistorisk utredning kring anläggningen

Vad gäller medel för den fortsatta upprustningen är det dock svårt, utifrån den praxis och de föreskrifter som finns rörande länsstyrelsens hantering av medel för byggnadsvård, att länsstyrelsen som enda part står för medel till upprustningen. Bohusläns museum anser att det är viktigt att en brett förankrad dialog förs kring bevarande samt upprustning och finansiering av dessa åtgärder som involverar berörd kommun, länsstyrelse, länsmuseum, ägare samt berörda lokala aktörer. Kanske kan man göra upprustningen i etapper och inleda med att börja med att konsolidera byggnaden mot fortsatt förfall och åtgärda grövre stomskador samt skador i taket. Det bör dock samtidigt tas fram en plan för hur anläggningen framgent skall brukas samt projektering och kostnadsberäkning samt tidsplanering av återstående upprustningsetapper.

.

För Bohusläns museum

Lars Rydbom
antikvarie
Bohusläns museum/ Västarvet
Lars.rydbom@vgregion.se
0522-65 65 54